

■ Flora XƏLİLZADƏ
əməkdar jurnalist

28 fevral 2015

WWW.KASPI.AZ

Müəllifi olduğum “Yadigarlar” layihəsinin növbəti sayını unudulmaz Bəkir Nəbiyevə həsr etdik. Çəkiliş zamanı övladları Bəkir müəllim barəsində elə xatirələr söylədilər ki... Dünyasını dəyişməzdən illər öncə yazdığı vəsiyyət isə məni həm heyrləndirdi, həm də kövrəltdi: “İnsan ehsanını sağlığında verməlidir...” İnsanların əbədi sevgisini qazana bilmək hər kəsə qismət olan səadət deyildir. Onu tanıyanlar sözlərini təsdiqləyərlər ki, Bəkir Nəbiyev alimliyindən, insanlığın da ucalığında dayanan bir şəxsiyyət idi. Elə bu səbəbdən də Bəkir müəllim həmişə bizimlədir.

həvəsi onu 1961-ci ildən Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasına bağlayıb. Kiçik elmi işçidən başlayaraq müxtəlif vəzifələrdən keçən və bu arada həm namizədlik, həm də doktorluq dissertasiyasını müdafiə edən Bəkir Nəbiyev 16 il Nizami adına Ədəbiyyat Muzeyinin direktoru olub. 1983-cü ildə Azərbaycan Elmlər Akademiyasının müxbir üzvü, altı ildən sonra isə həqiqi üzvü seçilib. Akademik ömrünün sonuna kimi AMEA-nın Nizami adına Ədəbiyyat İnstitutunun direktoru olub.

İstər sovet dövründə, istərsə də müstəqilliyimizi qazandıqdan sonra Bəkir Nəbiyev ədəbi prosesi diqqətlə izləyən, ona fəal münasibətini bildiren tənqidçi kimi tanınıb. Onun ədəbi janrlar və yaradıcılıq problemləri ilə bağlı mülahizə və tədqiqatlarında fədakar bir alimin cəfa-keşliyi ilə yanaşı, obyektiv tənqidçi tənqidi də özünü göstərmişdir. “Firdun bəy Köçərli”, “Müasirlik və sənətkarlıq uğrunda”, “Ədəbi düşüncələr”, “Müasirlərimiz bədii ədəbiyyatda”, “Təzə izlər sorağında”, “Özümüzə başlayaq. Yenidənqurma və Azərbaycan ədəbi prosesinin bəzi məsələləri”, “Ölümsüzlüyün sirri” və s. kitablarında ədəbiyyat tariximizin müəyyən mərhələləri ilə əlaqədar müəllifin düşüncələri, yüksək səviyyəli tənqidçi, elmi araşdırmaları diqqət çəkib.

Təkcə Azərbaycan ədəbiyyatı deyil, həm də ədəbiyyatşünaslığın tarixində Bəkir Nəbiyevin xüsusi yeri var. Məşhur ədəbiyyatşünas alim Əziz Şərif 1983-cü ildə yazıb: “Bəkir Nəbiyevin hər bir yeni əsəri Azərbaycan filologiya elmi və ədəbi tənqidimiz üçün böyük ərməğandır”.

Alim kimi nüfuz qazanmasına səbəb olan amillərdən biri də onun bütün dövrlərdə (quruluşdan asılı olmayaraq) həyat həqiqətinə sadıqlığı idi. O, ədəbiyyatı və ədəbi prosesi həmişə zamandan, vaxtdan ucada görməyi, dəyərləndirməyi bacarırdı. Əvvəldən hansı şövqlə, tələblə ədəbiyyata yanaşmışdysa, ömrünün sonuna kimi də eyni ilhamla, münasibətlə öz yaradıcılığını davam etdirdi. Onunla söhbətim həmişə maraqlı alınardı.

Görkəmli tənqidçi ilə söhbət edərkən bir məsələ də bizi çox maraqlandırdı. Gizli deyil ki, indi ədəbiyyatda sanki bir əhlikeflilik başlanıb. Hamı yazan olub, yazıçı-lıq, şairlik edir. Belə bir məqamda

Bəkir müəllimin münasibəti maraqlı idi. Özünəməxsus təmkinlə ədəbi düşüncələrini bizimlə bölüşdürən Bəkir müəllim belə dedi: “Özümə ustad seçdiyim Məmməd Arif, Məmməd Cəfər, Cəfər Cəfərov... tənqidimizin azman dayaqları idilər. Siz elə bilirsiniz, onların vaxtında indiki kimi zəif əsərlər, cızmaqaraçılar olmayıb? Ədəbi tənqidi məhrum insanlar öz mənəvi kasadlıqlarını dərk etmədikləri üçün, bəzi halda da (bəzən də əsas şərt bu olur) pullarının çoxluğundan dediyiniz kimi, əhlikefliyə qurşanırlar - ağıllarına nə gəlir yazırlar, ya əksinə, yazdırırlar. Ədəbiyyat nəhəng bir dəryadır. Dalğalar, ləpələr heç zaman o yad, yabançı çör-çöpləri öz bağrına çəkməz, mütəlq sahile atar. Özünü ta-

təlif ali məktəblərdə Azərbaycan ədəbiyyatı tarixindən, ədəbi əlaqələrdən oxuduğu mühazirələrlə bağlı deyildir. O, həm də elə bir geniş elmi-ədəbi yaradıcılığa malikdir ki, bunun da nəticəsində Azərbaycan ziyalılarının bir neçə nəslinin müəllimidir. Akademikin bütün həyatı elmlə, ədəbiyyatla bağlı olduğundan rəhbərlik etdiyi instituta uzanan yollarda neçə-neçə cığırın qovuşduğu aydıncı görünürdü.

Bəkir Nəbiyev ədəbi-tənqidi məqalələri ilə bağlı tənqidçilər arasında ilk dəfə “Qızıl qələm” mükafatı alıb (1974). “Müharibə və ədəbiyyat” mövzusunda tənqidi Dövlət mükafatına layiq görülüb (1978). Ədəbiyyatşünaslığın inkişafındakı xidmətlərinə görə 1986-cı ildə ona “Xalqlar dostluğu” ordeni verildi, Əməkdar elm xadimi adına layiq görüldü. Müxtəlif mükafatların laureatı olan Bəkir Nəbiyev bir neçə təltifin xüsusi önəmi var. 70 illik yubileyi ilə əlaqədar ümummilli lider Heydər Əliyev fədakar alimin əməyini “Şöhrət” ordeni ilə dəyərləndirib. 2005-ci ildə görkəmli alim prezident İlham Əliyevin fərmanı ilə “İstiqlal” ordeni ilə, 2010-cu ildə isə “Heydər Əliyev və Azərbaycan ədəbiyyatı” (kollektiv) əsərinə görə Azərbaycan Respublikasının Dövlət Mükafatı ilə təltif edilib. 2002-ci ildə ailm türk dünyası xalqlarına xidmətinə görə beynəlxalq TİKA mükafatına layiq görülüb.

Azərbaycanlı alimin şöhrəti doğma vətənin sərhədlərindən kənara da çıxıb. O, hələ sovet dövründən keçmiş SSRİ-nin bir çox şəhərlərində ədəbi əlaqələrlə bağlı simpoziumlarda əsas məruzəçi olub. Müstəqil respublikanın alimi kimi Türkiyə, İran, İraq, Çexiya, Slovakiya, Səudiyyə Ərəbistanı, ABŞ, Çin və Yaponiyada beynəlxalq ədəbi-elmi məclislərin iştirakçısı olub.

Ədəbiyyatşünaslığın, sənətşünaslığın, dilçilik elmlərinin zirvəsində özəmətlə dayanmağı bacaran akademik Bəkir Nəbiyev ömrün müdrik yaşında da gənclik eşqi ilə çalışdı. Son kitabı “Üzeyir Hacıbəylinin ömürnaməsi” oldu. Ağılının, ürəyinin və əlinin ünsiyyəti hələ çox bəhrə verəcəkdi...

Unudulmaz Bəkir müəllimlə bağlı xatirələrim çoxdur. Bir jurnalist kimi özümü bəxtəvər sayıram ki, ondan dəfələrlə müsahibə almışam. Xarici ölkələrdə Azərbaycanla bağlı keçirilən müxtəlif tədbirlərdə birlikdə iştirak etmişik. Haqqında yazmışam. Yazılarım barəsində ürək sözlərini bidirib. Kitab təqdimatımda iştirak edib, xoş sözlər söyləyib. Arxivimdəki lent yazılarında onun mülayim səsi yadıqar qalıb. Bir hadisəni isə həmişə qürur və fərəhlə xatırlayıram. 1994-cü ildə Məmməd Araz mükafatı təqdim edilirdi. Tənqidçilik sahəsindəki xidmətlərinə görə akademik Bəkir Nəbiyev bu şərəfə layiq görüldü. O möhtəşəm sırada mən də vardım. Puplisist kimi ilk dəfə aldığı mükafat mənim üçün iki məqama görə çox qiymətli idi. Böyük şarimizin sağlığında təsis edilmiş bu mükafat məhz onun öz iştirakı ilə sahiblərinə təqdim edilirdi. Bəkir Nəbiyevlə birlikdə eyni ada, təltifə layiq görülmək isə...İzaha ehtiyac yoxdur.

Bəkir Nəbiyevin vəsiyyətində maddiyyatla bağlı belə bir fikir var: “Mənim heç kəsə borcum yoxdur, kimdəsə də əmanətim. “Mənə söylədilər ki, Ağdaşda-doğulduğun torpaqda Bəkir Nəbiyevin heykəli qoyulub. Unudulmaz müəllimimizin abidəsi əslində gör neçə ürəkdedi. Siz həmişə bizimləsiniz, Bəkir müəllim!..”

Alimlik və alilik

Sözlə fəth edilən zirvələrin həlal sahiblərindən olan akademik Bəkir Nəbiyev 50 ildən çox Azərbaycan ədəbiyyatına, elminə, mədəniyyətinə şərəflə xidmət etdi. Bəkir Nəbiyevi elm adamı və ziyalı kimi məşhurlaşdıran, birinci növbədə onun mükəmməl dərin tənqidi, qabiliyyəti, ikinci məziyyəti səmimi təbiəti, yüksək əxlaqı, təvazökarlığı, fədakarlığı, daim vətəndaş yanğısı ilə yazıb-yaratması oldu. Bəkir Nəbiyevi çoxundan fərqləndirən bir xüsusiyyəti də aşılamaq istədiyi fikri, ideyanı, məqsədi inandırıcı şəkildə, çox ustalıqla, təsirli halda çatdırma bilməsi idi. Ən uzun, yorucu icaslarda, simpoziumlarda, qurultaylarda, elmi məclislərdə çıxış edəndə səsinin ahəngindəki yumşaq salondakı darıxdırıcılığı aradan qaldırırdı. Eləcə də onun aparıcılığı ilə keçirilən görüşlər maraqlı və yaddaqalan olardı. Əlbəttə, bu, ulu Tanrının görkəmli ədəbiyyatşünas alimə bəxş etdiyi təbii bir məziyyətdir.

Azərbaycan ədəbiyyatının inkişafında özünəməxsus xidmətləri olan Bəkir Nəbiyev obyektiv tənqidçi, fədakar alim və səriştəli pedaqoq kimi nüfuz qazanmışdı. Əgər onun yazdığı kitabların və məqalələrin adlarını qeyd etsək, uzun bir siyahı yaranar. Bəkir Nəbiyev 50-dək kitabın və 800-ə yaxın məqalənin müəllifidir. Onun rəhbərliyi altında neçə-neçə ədəbiyyatşünas namizədlik və doktorluq dissertasiyaları hazırlayaraq müvəffəqiyyətlə müdafiə edib.

O, Ağdaş bölgəsinin Üçqovaq kəndində dünyaya gəlib. Keşməkeşli həyatı olub. 1937-ci ilin repressiyaları Bəkir Nəbiyevin hələ körpəlikdən qəlbində ağır izlər qoyub. Atası Əhməd kişi həmin qanlı illərin qurbanlarından biri olub. Bəkirgilin ailəsi hansı təzyiqlərə, çətinliklərə, zülmələrə, əzab məruz qalıb, bu, çoxdanın söhbətidir. Yadımdadır ki, bu mövzuda söhbət edəndə neçə kövrələrdi. O günləri xatırlayanda, müdrik alimin dərin baxışlarında kədər görünürdü: “Bu da belə bir tale idi, yaşadım. Cavidlərin, Müşfiqlərin... ömrünü baltalamaq mümkün olsa da, səslərini batıra bilmədilər. Yaradıcılarını məhv etməyə gücləri çatmadı”.

Qəribədir ki, Bəkir müəllimin əmək fəaliyyəti iki xətt üzrə gedib. Gah müəllim işləyib, gah mətbuatda çalışıb, radioda diktorluq edib. Elmə, maarifə olan sonsuz

qatlarında fədakar bir alimin cəfa-keşliyi ilə yanaşı, obyektiv tənqidçi tənqidi də özünü göstərmişdir. “Firdun bəy Köçərli”, “Müasirlik və sənətkarlıq uğrunda”, “Ədəbi düşüncələr”, “Müasirlərimiz bədii ədəbiyyatda”, “Təzə izlər sorağında”, “Özümüzə başlayaq. Yenidənqurma və Azərbaycan ədəbi prosesinin bəzi məsələləri”, “Ölümsüzlüyün sirri” və s. kitablarında ədəbiyyat tariximizin müəyyən mərhələləri ilə əlaqədar müəllifin düşüncələri, yüksək səviyyəli tənqidçi, elmi araşdırmaları diqqət çəkib.

Təkcə Azərbaycan ədəbiyyatı deyil, həm də ədəbiyyatşünaslığın tarixində Bəkir Nəbiyevin xüsusi yeri var. Məşhur ədəbiyyatşünas alim Əziz Şərif 1983-cü ildə yazıb: “Bəkir Nəbiyevin hər bir yeni əsəri Azərbaycan filologiya elmi və ədəbi tənqidimiz üçün böyük ərməğandır”.

Alim kimi nüfuz qazanmasına səbəb olan amillərdən biri də onun bütün dövrlərdə (quruluşdan asılı olmayaraq) həyat həqiqətinə sadıqlığı idi. O, ədəbiyyatı və ədəbi prosesi həmişə zamandan, vaxtdan ucada görməyi, dəyərləndirməyi bacarırdı. Əvvəldən hansı şövqlə, tələblə ədəbiyyata yanaşmışdysa, ömrünün sonuna kimi də eyni ilhamla, münasibətlə öz yaradıcılığını davam etdirdi. Onunla söhbətim həmişə maraqlı alınardı.

Görkəmli tənqidçi ilə söhbət edərkən bir məsələ də bizi çox maraqlandırdı. Gizli deyil ki, indi ədəbiyyatda sanki bir əhlikeflilik başlanıb. Hamı yazan olub, yazıçı-lıq, şairlik edir. Belə bir məqamda

nımayan özgenin iradından nə anlayacaq? Belələrinin qənimi zaman özüdür. Bir də adam öz abırına qısıdır. Əgər Bəkir Nəbiyev belə “əsərlər” haqqında susursa, nəse demirsə, yazmırsa, deməli, bu, onun ən kəskin etirazıdır. Mənim yazı-pozu dünyamda belə “qələmçilər” üçün heç zaman yaşıl işıq yoxdur. Halbuki ədəbiyyatda, mətbuatda diqqət çəkən ən kiçik hekayə və bir misralıq şeir belə mənim düşüncələrimdən izsiz keçmir. Mütəlq ədəbi prosesin işıqlı cəhətlərini göstərməyi sevirəm. Işıq da ki, qaranlığın qənimidir. Onun parlaqlığında bütün fəsadlar, qüsurular aydın görünür. Mühüm şərt odur ki, insan birinci növbədə özünü görməyi bacarsın”.

Bəkir Nəbiyevin şəxsiyyətindəki alicənablıq, daxilindəki mədəniyyət onun ədəbi düşüncələrinin məcmusudur. Ən kəskin sözü də elə ifadə edərdi ki, kimsə incik düşə bilmir, əksinə, onun haqlı ittihamı qarşısında məğlub olurdu.

Professor Arif Hacıyevə məxsus fikirdir: “Bəkir Nəbiyev vicdanlı tənqidçi kimi “düzü düz, əyrini əyri” yazmışdır. Bu haqq yolla geniş ictimaiyyət qarşısında hörmət-izət sahibi olmuşdur. Poeziya, nəsr, dramaturgiya, uşaq ədəbiyyatı, publisistika, bədii tərcümənin nəzəri problemləri Bəkir Nəbiyevin əsas marağ dairəsindədir. Məhz bu səbəbdən də alimin məruzə və çıxışları həmişə böyük anlaşıq və diqqətlə qarşılanır”.

Qeyd etdik ki, görkəmli alim həm də pedaqogika ilə məşğul olub. Bu, yalnız onun vaxtilə müx-